

ЕВОЛЮЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОРЯДКУ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Володимир Хоманець

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0564-374X>

Хоманець, В. (2024). Еволюція міжнародного економічного порядку: етапи становлення та розвитку. *Journal of Innovations and Sustainability*, 8(2). 02. <https://doi.org/10.51599/is.2024.08.02.02>.

Мета. Метою статті є систематизація етапів еволюції міжнародного економічного порядку (далі – МЕП) на основі узагальнення поглядів учених, що викладені в наукових працях.

Результати. Результати цієї праці полягають передусім у тому, що автору вдалось обґрунтувати послідовний ряд етапів розвитку МЕП. Йдеться про такі етапи як протопорядок (охоплює різноманіття перших, незрілих форм міжнародного порядку), МЕП 1.0 (первинні встановлені з 1648 року принципи та норми відносин між державами, а також початок капіталістичної моделі соціально-економічного розвитку), МЕП 2.0 (політичне відокремлення з 1823 року Американського континенту від європейського формального порядку, перемога капіталізму над феодализмом і період промислових революцій), МЕП 3.0 (утвердження з 1944 року оновленого МЕП, формування справжніх міжнародних ринків, мережі інституцій і передумов глобалізації МЕП) та МЕП 4.0 (з 1991 року є наслідком відносної перемоги капіталістичної моделі над соціалістичною, лібералізації МЄВ, зміна парадигми гегемонії та диспозиції ключових гравців, утвердження механізму конкуренції в якості заміни військовому шляху розв'язання суперечностей між економічною силою (потенціалом) та диспозицією суб'єктів у світовій економіці). Після 2022 року розвиток економіки знань та зростання наукомісткості товарів і послуг, інтернаціоналізація та глобалізація, цифрова та зелена трансформації формують очікування якісного оновлення до МЕП 5.0.

Наукова новизна. Новизна отриманих результатів полягає в окресленні новітньої періодизації розвитку МЕП на основі застосування ряду критеріїв, знань щодо умов і чинників прийняття міждержавних рішень щодо його формування та визнання.

Практична цінність. Цінність отриманих результатів полягає в кращому розумінні реалій сьогодення з позиції довгострокових процесів розвитку МЕП, що дозволить краще відстоювати та реалізовувати національні економічні інтереси в динамічному глобальному конкурентному середовищі.

Ключові слова: міжнародна політична економія, інституціоналізм, умови соціально-економічного розвитку, сталий розвиток, глобальний консенсус.

EVOLUTION OF THE INTERNATIONAL ECONOMIC ORDER: STAGES OF FOUNDATION AND DEVELOPMENT

Volodymyr Khomanets

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0564-374X>

Purpose. The purpose of this article is to systematise the stages of the evolution of the International Economic Order (hereinafter referred to as the IEO) based on the generalisation of the views of

scientists expressed in scientific works.

Results. The results of this work are primarily the fact that the author managed to substantiate a series of successive stages of the development of the IEO. The following stages may be identified – the protocol order (IEO 0.0, encompassing a variety of the first, immature forms of the international order), IEO 1.0 (established since 1648 the initial principles and norms of relations between states, as well as the beginning of the capitalist model of socio-economic development), IEO 2.0 (recognition since 1823 of political separation of the American continent from the European formal order, the victory of capitalism over feudalism and the period of industrial revolutions), IEO 3.0 (approval since 1944 of the updated IEO, the formation of real international markets, a network of institutions and prerequisites for the globalisation of IEO) and IEO 4.0 (since 1991, it is a consequence of the relative victory of capitalist model over socialist model, the liberalisation of international economic relations, the changes in the paradigm of hegemony and the disposition of key players, the establishment of competition mechanism as a substitute for the military way of resolving contradictions between economic power (potential) and the disposition of subjects in the world economy). After 2022, the development of the knowledge economy and the increase in the knowledge intensity of goods and services, internationalisation of markets and globalisation of economy, digital and green transformations altogether create expectations for a qualitative renewal to an IEO 5.0.

Scientific novelty. The novelty of the obtained results lies in the delineation of the latest phasing of the development of the IEO based on the application of a number of criteria, knowledge of the conditions and factors of interstate decision-making regarding its adoption and recognition.

Practical value. The value of the obtained results lies in a better understanding of today's realities from the point of view of long-term development processes of the IEO, which will allow bettering defending and implementing national economic interests in a global competitive environment.

Key words: international political economy, institutionalism, conditions of socio-economic development, sustainable development, global consensus.

Постановка проблеми. Зростання комплексності міжнародних економічних відносин і світового господарства як системи, а також його перехід до функціонування в режимі глобалізованої економіки зумовлюють необхідність впорядкованої поведінки суб'єктів. Необхідність підтримувати мир, як середовище успішного та ефективного соціально-економічного розвитку, а також спільно розв'язувати глобальні проблеми потребують установалення спільних цілей та впровадження стратегій, які сприяли б як реалізації економічного потенціалу, що ним володіють країни, так й усуненню наявних чи потенційних суперечностей.

Той шлях, що його вже пройшла глобальна цивілізація, потребує періодичних критичних оцінок, визнання здобутків, цінування того внеску, що його довелось сплатити людству, а також уточнення стратегічних векторів подальшого розвитку. Установалення Цілей сталого розвитку виступає одним із таких прикладів, які накладають на країни певні зобов'язання, визначають норми поведінки національних економік і встановлюють завдання на середньострокову перспективу.

Вітчизняна економіка для успішного позиціонування в конкурентному середовищі, що перебуває під тиском цифрової та зеленої трансформацій, потребує більш чіткого розуміння норм і правил взаємодії, що ними керуються національні економіки. Тому вивчення етапів і факторів розвитку міжнародного

економічного порядку сприятиме як більш ефективному цілепокладанню стратегічного розвитку вітчизняної економіки в посткризовий період, так і зможе виступити одним з аргументів для обґрунтованих пропозицій щодо модернізації чинного МЕР, який піддається значній критиці в міжнародному дискусії форматів розвитку глобальної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі коло досліджень етапів і чинників розвитку МЕР є доволі обмеженим. Зокрема, становлення інформаційного суспільства С. Ткаленко пропонує розглядати в ролі одного з визначальних чинників як забезпечення економічної безпеки України, так і зміни МЕР [1]. Розвиток МЕР розглядається К. Кулаковським із позицій еволюції регіональних цивілізацій, яких світова історія спостерігала в достатній кількості [2]. Більше того, як він доводить, розвиток МЕР слід розглядати з урахуванням того внеску, що його робить конкурентна взаємодія цивілізацій. Учені часто фокусуються виключно на певному секторі економіки та не утворюють загальної картини. Зокрема, В. Чала фокусувалась на екологічному порядку [3], а колектив під керівництвом Л. Антонюк – на цифровому [4]. Концептуальні питання також вивчали А. Ревенко, який обмежився одним історичним періодом [5], В. Марчук – щодо змісту МЕР для окремих соціальних груп [6], О. Булатова – щодо безпекового виміру [7].

Актуальність проблематики цієї статті доводить ряд праць. Понад 15 років тому С. Юрій та Є. Савельєв обґрунтовували об'єктивну доцільність формування нового МЕР, визначальними напрямками чого називали інституційні зміни, структурні та регуляторні трансформації [8]. Вони також долучились до колективу авторів, які, систематизувавши виміри розвитку МЕР, довели їх широке різноманіття, що включає такі як культура та довіра, фінанси та інституції, екологія та спорт, глобальні процеси – інтеграції та регіоналізації, управління та лібералізації [9]. Попри те, що МЕР розглядався колективом учених із різних аспектів, утім їм вдалося лише наблизитись до кращого розуміння етапів його еволюції.

Обмежуючись питаннями розвитку світового фінансового порядку, Л. Колінець наголошує на доцільності дотримання концепції рівноваги, як важливого принципу розвитку окремих секторів світової економіки [10]. У схожому напрямі працювала К. Ковтонюк, яка обґрунтовувала актуальність вибору оптимального балансу між матеріальними та нематеріальними ресурсами для менш розвинутих країн [11].

Більш широке коло дослідників МЕР утворилося закордоном. Сутність та еволюція міжнародного порядку в останні десятиліття розглядали з позицій різних суспільних наук. Ідеться щонайменше про політолога Н. Kissinger [12], дипломата Z. Brzezinski [13], соціолога Т. Davies [14], фінансиста R. Dalio, [15], історика А. Drainville [16], політичного економіста F. Fukuyama [17] та багато інших, сукупність поглядів яких дає підстави зазначити, що глобальний порядок

має щонайменше культурний, релігійний, соціальний, економічний, політичний, екологічний, технологічний і безпековий виміри. Лише їх системна та комплексна єдність дасть можливість утворити загальноновизнаний міжнародний порядок.

У цілому спостерігається зростання зацікавленості дослідників у вивченні питань, що пов'язані з проблематикою міжнародного економічного порядку, свідченням чого є динаміка кількості публікацій (табл. 1). Із 2005 року до теперішнього часу кількість досліджень поступово зростає, а попередній сплеск кількості досліджень мав місце у 1975–1985 роки. Слід визнати відсутність сформованої єдиної термінології, що призводить до використання ряду подібних категорій, основні з яких наведено в табл. 1. При цьому має місце зростання кількості якісних публікацій, які містяться в базі даних Скопус.

Таблиця 1

Динаміка кількості публікацій щодо міжнародного економічного порядку

Роки	Пошукові словосполучення та наукометричні бази			
	international economic order		global economic order	world economic order
	Гугл Академія	Скопус	Скопус	Скопус
2024	1 290	9	9	1
2023	2 920	38	18	13
2022	2 950	29	18	8
2021	3 240	26	17	8
2020	3 110	32	11	6
2019	3 640	83	23	6
2010–2020	19 100	310	132	73
2000–2010	16 100	100	55	32
1990–2000	13 000	33	14	19
Усього	268 000	784	251	170

Джерело: складено автором за даними баз Scopus та Google Scholar.

Огляд джерел засвідчив, що як те, що світовий військовий, екологічний і технологічний порядки значно меншою мірою стають предметом досліджень порівняно з економічним, який у цьому відстає від соціального порядку, так і брак періодизації МЕР у дослідженнях (рис. 1). Серед пов'язаних ключових слів переважають інституційний вимір (назви країн і міжнародних організацій), правовий (права людини, справедливість, легітимність), форми міжнародних економічних відносин (торгівля, інвестиції, допомога), а також теорії та концепції (неолібералізм, імперіалізм, капіталізм, реалізм). Їх можна та слід розглядати виключно в єдності з МЕР. Попри важливе значення технологій для суспільного розвитку вони є не єдиним чинником розвитку економічних систем на всіх рівнях: від мікро- до глобального рівнів. Домовленості суб'єктів та моделі їх поведінки, а також знання в цілому як прикладні, так й у формі ідей, які виступають рушіями соціально-економічного прогресу, також є важливим чинником формування та розвитку економічного порядку (далі – ЕП).

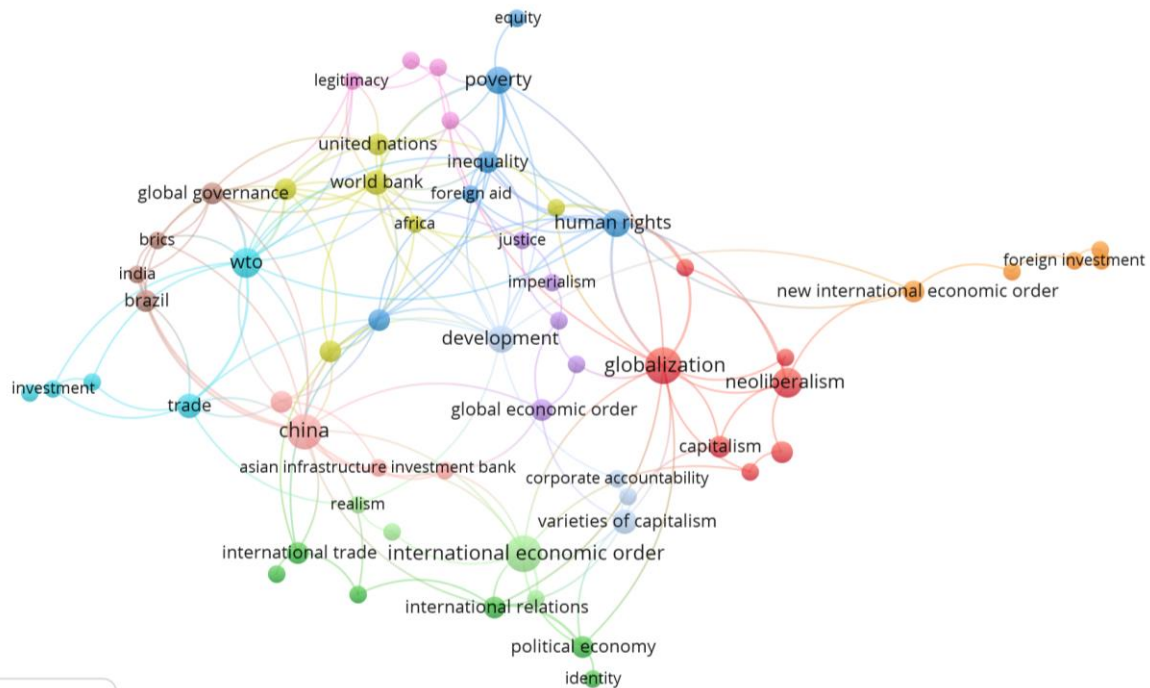

Рис. 1. Мережа ключових слів щодо міжнародного економічного порядку

Джерело: складено автором за даними бази Скопус станом на 20 червня 2024 року із застосуванням програми VOSviewer.

Крім того, Т. Friedman запропонував концентруватись на етапах розвитку глобалізації [18]; N. Chomsky розглядав питання з позиції розвитку США та Американського континенту [19]; J. Williamson довів довгостроковість та інерційність розвитку МЕР [20]; А. Escobar доводить розгортання неоколоніалізму та надихає анти-глобалістський рух [21]. У свою чергу, R. Wade продемонстрував відхід від гегемонічного устрою до багато-полюсності та зростання кількості гравців МЕР [22]. Деякі вчені фокусувались на Брекзїт, як дезінтеграційному процесі, що кинув виклик усталеному МЕР [23]. Отже, у науковому дискурсі відсутня чітка систематизація етапів формування та розвитку МЕР, що зумовило актуальність підготовки цієї праці.

Мета, матеріали та методи дослідження. Метою статті є систематизація етапів еволюції міжнародного економічного порядку на основі узагальнення поглядів учених, що викладені в наукових працях.

Інформаційну базу дослідження становлять праці вітчизняних та іноземних учених з питань еволюції міжнародного економічного порядку. Ураховуючи високий рівень абстрагування щодо категорії «міжнародний економічний порядок» та відсутність визнаної системи показників, що його окреслюють, було вирішено для проведення цього дослідження використовувати в якості матеріалів саме праці з обраного об'єкта дослідження.

Методика дослідження охоплює коло найбільш розповсюджених методів, що найчастіше використовують для вивчення обраного об'єкта дослідження. Зокрема наукове абстрагування використано для комплексного розуміння

сутності, етапів і чинників розвитку МЕР; бібліографічний аналіз – для дослідження мережі категорій, що найбільш часто вживаються дослідниками; історичний метод – для позиціонування етапів розвитку МЕР у часі; узагальнення та систематизацію використовували для опрацювання різноманіття чинників, подій і вимірів розвитку МЕР. Для візуалізації мережі взаємозв'язків між ключовими словами, що містяться в працях, предметом яких виступає міжнародний економічний порядок, використано програмне забезпечення VOSviewer.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історично економічний порядок почав формуватися практично відразу від початку розвитку людського суспільства, коли з'явилися осілі спільноти та розпочалася взаємодія між ними. Це стало передумовою як для торгівлі між групами, так і перетворенню їх на групи ризику, на які міг здійснюватися напад з боку кочовиків. Ці дві обставини зумовлювали доцільність подальшого поділу праці, зокрема, поглиблення спеціалізації на землеробів і військових із подальшою ієрархією в їх межах, а також виокремлення серед них лідерів та утворення ритуалів взаємодії [24]. Взаємодія між лідерами, особливо та, що виходила далеко за межі груп і поселень та народів у міру їх формування, почала впорядковуватись, чим започаткувала утворення протопорядку, перших форм міжнародного порядку в таких сферах як комерція, право, дипломатія та війна.

До більш пізніх прикладів міжнародного порядку в різних регіонах світу відносимо Римську, Візантійську, Османську, Монгольську імперії, як і багато інших, більшість із яких вирізнялись спроможністю забезпечити на підконтрольній території певний стабільний порядок щонайменше в управлінському, правовому та безпековому вимірах. У цілому протопорядок, що їх підтримував, може бути охарактеризовано як незрілий через недостатній рівень розвитку економічних відносин, що не применшує його значення.

У кожний період розвиток спирався на певний міжнародний порядок, який також еволюціонував. З початком наукової діяльності у Древній Греції філософія присвятила себе вивченню причинно-наслідкових взаємозв'язків між суспільними явищами, чим почала наближати економічні процеси до упорядкованості та можливості управляти ними. І лише близько 20 років тому Т. Friedman запропонував після античної глобалізації поділяти історію розвитку глобальної економіки на три періоди: глобалізації 1.0 – з відкриття нового світу європейцями 1492 року до 1800 року; глобалізації 2.0 – з 1800 до 2000 року (період промислових революцій та експансії багатонаціональних підприємств (БНП)); глобалізації 3.0 – після 2000 року, коли фокус змістився у напрямі людино-центризму [18]. Нині завдяки цифровій і зеленій трансформаціям все активніше звучать пропозиції до переходу до глобалізації 4.0, яка має враховувати все різноманіття вимірів сталого розвитку [25].

Наше дослідження еволюції міжнародного економічного порядку, як найвищого рівня економічного порядку, дає підстави говорити, що загальний

вектор його розвитку, можна в цілому відобразити у вигляді такої вертикальної траєкторії:

- ⇓ економічний порядок у масштабах домогосподарства;
- ⇓ економічний порядок у масштабах локалітету (село, місто);
- ⇓ економічний порядок у масштабах регіону;
- ⇓ економічний порядок у масштабах країни;
- ⇓ міжнародний економічний порядок:
 - ↓ у масштабах регіональної групи країн;
 - ⇓ у масштабах континенту;
 - ⇓⇓ планетарного масштабу.

На територіально-географічний вимір поширення економічного порядку слід накладати такі галузеві форми суспільного поділу праці як професії, галузі та сектори економіки, розвиток яких також пов'язано з утвердженням відповідного економічного порядку. Їх різноманіття додає територіально-субординованому порядку невизначеності, що зумовлено як різною тривалістю їхнього життєвого циклу, так і трансформаціями, які детерміновані технологічним прогресом, поглибленням міжнародної спеціалізації та кооперуванням, продовженням процесів глобальної інтеграції та іншими змінами в економіці й соціумі.

Еволюція МЕР засвідчує як продовження поглиблення міжнародного поділу праці, переважання дії обмеженої групи чинників, так і прагнення людини встановити порядок такої якості, який давав би можливість соціально-економічного розвитку мирним шляхом. У міру його розвитку спостерігається зростання здатності соціуму використовувати сили спонтанної дії на користь упорядкованого соціально-економічного розвитку.

Логіка еволюції МЕР та виокремлення її етапів передбачає не відмову і заперечення попередніх етапів, але набуття якісно нових рис. Критеріями, що застосовували для означення етапів МЕР, стали такі: визнання концепції власності та управління її захистом, домінуюча модель соціально-економічної взаємодії, зрілість інституцій, рівень розвитку продуктивних сил і МЕР, домінуючі чинники соціально-економічного розвитку та здатність накопичувати й передавати знання. Проведений аналіз дав можливість виокремити такі *стадії* еволюції МЕР (табл. 2):

- протопорядок – первинна стадія формування традицій і стихійні спроби встановити правила економічної та інших видів взаємодії на певній території (як правило, в масштабах імперій) як космополітичного порядку;

- МЕР 1.0 – первинні встановлені Вестфальською системою (1648 рік) принципи та норми відносин між державами з одночасною активізацією державотворення за національною ознакою. Початок капіталістичної моделі соціально-економічного розвитку та активізація суспільних відносин;

- МЕР 2.0 – політичне відокремлення Американського континенту від європейського формального порядку (1823 рік). Час перемоги капіталізму над

феодалізмом і період промислових революцій, які хоча й локалізувались переважно у Європі, але активно поширювали здобутки між країнами світу, що супроводжувалось активізацією МЄВ. Спостерігається відсутність надійного механізму розв'язання суперечностей та оновлення МЄП, що стало однією з причин 1-ї Світової війни та утворення за її результатами відверто дискримінаційного МЄП;

- МЄП 3.0 – утвердження оновленого науково та політично більш обґрунтованого МЄП за результатами 2-ї Світової війни (1944 рік). Формування справжніх міжнародних ринків, мережі інституцій і передумов глобалізації МЄП, демонетизація золота та домінування у МЄВ обмеженого кола валют і початку глобальної економічної інтеграції. Формування наукових засад інформатизації та інтелектуалізації МЄВ і світового господарства;

- МЄП 4.0 – відносна перемога капіталістичної моделі над соціалістичною (1991 рік), лібералізація МЄВ, зміна парадигми гегемонії та диспозиції ключових гравців, а також формування економіки знань і зростання наукомісткості товарів і послуг, цифрова та зелена трансформації формують очікування якісного оновлення МЄП (2022 рік). Утвердження механізму конкуренції в якості заміни військовому шляху розв'язання суперечностей між економічною силою (потенціалом) та диспозицією суб'єктів у світовій економіці.

Таблиця 2

Порівняння ключових етапів розвитку МЄП

Назва		Етап міжнародного економічного порядку				
		Прото-порядок	Вестфальський	Колоніальної фрагментації	Інтернаціоналізації	Глобальної інтеграції
		0.0	1.0	2.0	3.0	4.0
Загальні	Рік відліку	Від початку історії	1648	1823	1944	1991
	Документ, що визначає норми взаємодії	Неписані закони та правила	Договір	Доктрина	Конвенція	Глобальні договори
	Завершення	Утвердження першого формального МЄП	Перемога капіталістичної моделі над феодалізмом	Падіння колоніальної системи	Перемога капіталістичної моделі над соціалістичною	Включення інших вимірів до МЄП
Інституційні	Суверенітет	-	+	+	+	+
	Число держав	-	+	++	+++	+++
	Масштаб компаній	-	Локальні	Національні	Міжнародні, ТНК	БНП
Механізм та виміри	Санкції	-	-	-	+	++
	Домінантний вимір	Регіон	Регіон	Континенти	Світ	Глобальні сектори
	Екологічний	Невідомий	Пошук меж	Експлуатація	Ігнорування	Науковий дискурс
	Доктрина ЕП	De facto	De facto & de jure	Laissez-faire	Кейнсіанство	Неолібералізм

Джерело: складено автором.

Початок МЄП 4.0 символізував вступ глобального суспільства в період

якісного удосконалення всіх рівнів економічного порядку. Саме 1991 рік став точкою, коли відбувся такий перехід. Відтоді набули поширення різноманітні глобальні договори, якими учасники намагаються створити кращий МЕР. До характерних рис МЕР 4.0 також відносимо перехід до глобального інформаційного суспільства та економіки знань; утвердження лідерства сфери послуг у структурі розвинених економік; історично найбільші масштаби МЕР; переважання економічної сили над військовою та активне застосування санкцій; практичне застосування концепції інтелектуального капіталу; реалізація БНП глобальних стратегій; прагнення здобуття лідерства на ринках високо-технологічної продукції та мережах доданої вартості; зміна диспозиції ключових держав і доєднання корпоративного сектора до глобальних гравців; а також зростання кількості мирних спроб якісного оновлення МЕР.

Еволюція МЕР значним чином торкається пріоритетів глобального соціально-економічного розвитку. Визнання того, що чинники соціально-економічного розвитку як приводять до результатів, так і вичерпують свій потенціал, зумовлює доцільність їх періодичного перегляду й оцінки. На практиці це відбувається як завдяки циклічності розвитку національних і глобальної економік та управління нею, так і політичним оцінкам. Узгодження та затвердження пріоритетів може носити різний характер у контексті формалізації, але найчастіше намагається враховувати визнання об'єктивності дії певних факторів та їх компліментарності (табл. 3).

Таблиця 3

Зміна пріоритетів глобального розвитку

Вашингтонський консенсус	Пост-Вашингтонський консенсус	Сталий розвиток
Забезпечення прав власності	Протидія корупції	Конкурентне середовище
Дерегуляція	Корпоративне управління	Відданість уряду зростанню
Торгівельна лібералізація	Угоди Світової організації торгівлі	«Хороша політика»
Фіскальна дисципліна	Фінансові кодекси та стандарти	Інвестиції публічного сектора
Приватизація	Гнучкість ринку праці	Дерегуляція ринку праці
Фінансова лібералізація	Незалежність центрального банку та ІТ-сектору	Зростання зайнятості та продуктивності
Податкова реформа	«Розумне» відкриття капітального рахунку	«Розумне» відкриття капітального рахунку
Єдині та конкурентні курси валют	Режими вільного обмінного курсу валют	Управління валютним курсом
Відкритість прямих іноземних інвестицій	Мережі соціального захисту	Мережі соціального захисту
Переорієнтування публічних витрат	Цілеспрямоване скорочення бідності	Міжнародна інтеграція

Джерело: складено автором за [27–29].

Зокрема, Пекінський консенсус фактично спирається на пріоритетність поступовості реформ, інновацій та експериментування, економічного зростання завдяки експорту, державного капіталізму й авторитаризму, чим протиставляється Вашингтонському консенсусу [26]. Свої особливості мають

також Мумбайський консенсус і Сеульський консенсус, які розглядаємо регіональними спробами удосконалення МЕР.

Сталий розвиток виступає саме тією парадигмальною платформою, що здатна суттєво вплинути на якісне оновлення МЕР. Ідеться не лише про глобальний екологічний порядок, а й усе різноманіття Цілей сталого розвитку. Він визнає конкурентне середовище соціально-економічного розвитку та відданість урядів зростанню, передбачає якісне оновлення державних політик і компліментарність джерел інвестицій публічного сектора, доповнюється дерегуляцією ринку праці та зростанням зайнятості й продуктивності, вибірковістю залучення прямих іноземних інвестицій, керованістю валютного курсу, а також розбудовою світової мережі соціального захисту та поглибленням міжнародної інтеграції [27; 28]. Значний прогрес на шляху до досягнення Цілей сталого розвитку може сигналізувати настання нового етапу розвитку МЕР.

Висновки. Удосконалене розуміння процесів становлення та розвитку МЕР дозволить краще відстоювати та реалізовувати національні економічні інтереси в глобальному конкурентному середовищі. Ідеться передусім про стратегічні вибори, що їх доводиться робити Україні, для посткризового відновлення та соціально-економічного розвитку.

Підсумовуючи проведені дослідження можна стверджувати, що запропоновано новітню періодизацію розвитку МЕР на основі застосування ряду критеріїв, знань щодо умов і чинників прийняття міждержавних рішень щодо його визнання. У роботі вдалося запропонувати послідовний ряд етапів розвитку МЕР. Ідеться про такі етапи як:

- протопорядок (МЕР 0.0 охоплює різноманіття перших, незрілих форм міжнародного порядку);
- МЕР 1.0 (первинні встановлені з 1648 року принципи та норми відносин між державами, а також початок капіталістичної моделі соціально-економічного розвитку);
- МЕР 2.0 (політичне відокремлення з 1823 року Американського континенту від європейського формального порядку, перемога капіталізму над феодалізмом і період промислових революцій),
- МЕР 3.0 (утвердження з 1944 року оновленого МЕР, формування справжніх міжнародних ринків, мережі інституцій і передумов глобалізації МЕР);
- МЕР 4.0 (з 1991 року є наслідком відносної перемоги капіталістичної моделі над соціалістичною, лібералізації МЕР, зміна парадигми гегемонії та диспозиції ключових гравців, утвердження механізму конкуренції в якості заміни військовому шляху розв'язання суперечностей між економічною силою (потенціалом) і диспозицією суб'єктів у світовій економіці).

Слід визнати, що розвиток МЕР на цьому не зупиниться, що може становити предмет для подальших досліджень. Наявність суперечностей і викликів глобальному соціально-економічному розвитку, а також досягнуті рівні

розвитку економіки знань, інтернаціоналізації ринків і глобалізації економіки, висока частка в міжнародному обігу наукомістких товарів і послуг, потреба у цифровій та зеленій трансформації формують очікування якісного оновлення МЕР, а відправною точкою МЕР 5.0 може стати 2022 рік.

Проведене дослідження має обмеження, до яких належать, по-перше, переважання політологічної дискусії в науковому дискурсі та політичній – у практичному, що має бути подолано шляхом активізації досліджень у контексті еволюції поглядів політичної економії; по-друге, чутливість теми зумовлює обмежену доступність матеріалів у публічному доступі, що пов'язано з переважанням прагнення якнайкращої реалізації національних інтересів на основі досліджень, замовниками яких виступають національні інституції за рахунок коштів платників податків відповідних країн. Подальші дослідження сприятимуть як подоланню окреслених обмежень, так і формуванню більш об'єктивної моделі МЕР, що становить актуальний напрям розвитку міжнародної політичної економії.

Список використаних джерел

1. Ткаленко С. Новий міжнародний економічний порядок та економічна безпека. *Вісник ТНЕУ*. 2010. № 4. С. 121–128. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/213>.
2. Кулаковський К. Цивілізаційні параметри міжнародного економічного порядку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2016. № 19(2). С. 13–18. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_17/2/8.pdf.
3. Чала В. Формування глобальної екологічної політики: принципи та регуляторні пріоритети. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. С. 1–9. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-85>.
4. Цифрова економіка: вплив інформаційно-комунікаційних технологій на людський капітал та формування компетентностей майбутнього: моногр.; за ред. Л. Антонюк, Д. Ільницького, А. Севастюк. Київ: КНЕУ, 2021. 337 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/36436>.
5. Ревенко А. Концептуальні засади реалізації глобальної економічної справедливості у XXI столітті. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2022. № 9. С. 141–155. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.9.2022.265456>.
6. Марчук В. Еволюція розуміння концепту міжнародний порядок епістемологічними спільнотами. *Гілея: науковий вісник*. 2015. № 101. С. 427–432. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_101_115.
7. Булатова О., Панченко В., Іващенко О. Мегатренди міжнародного економічного розвитку і виклики економічній безпеці: потенціал управління політикою стійкості та протидії ризикам. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2023. № 2. С. 215–222. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-29>.
8. Юрій С., Савельєв Є. Новий світовий економічний порядок: історія, теорія,

напрямки формування. *Журнал європейської економіки*. 2009. Т. 8. № 4. С. 353–370. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/download/235/236>.

9. Булатова О., Козак Ю., Козюк В., Комар Н. та ін. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України: моногр.; за наук. ред. А. Крисоватого, Є. Савельєва. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 504 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/686>.

10. Колінець Л. Теоретичні концепти світового фінансового порядку. *Інтелект XXI*. 2017. № 2. С. 27–32. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2017/2017_2/2_2017.pdf.

11. Ковтонюк К. Новий міжнародний економічний порядок: сучасний стан і перспективи його розвитку. *Вчені записки університету КРОК. Серія: Економіка*. 2015. Вип. 40. С. 92–97.

12. Kissinger H. *World order: reflections on the character of nations and the course of history*. New York: Penguin Books, 2015. 432 p. URL: <https://www.penguin.co.uk/books/266993/world-order-by-henry-kissinger/9780241004272>.

13. Brzezinski Z., Scowcroft B., Ignatius D. *America and the world: conversations on the future of American foreign policy*. New York: Basic Books, 2008. 304 p.

14. Davies T. World order transformation from the grassroots: global south social movements and the transcendence of established approaches to international change. *International Political Sociology*. 2024. Vol. 18. Is. 1. olad023. <https://doi.org/10.1093/ips/olad023>.

15. Dalio R. *Principles for dealing with the changing world order: why nations succeed or fail*. New York: Simon and Schuster, 2021. 576 p.

16. Drainville A. C. *A history of world order and resistance: the making and unmaking of global subjects*. London: Routledge, 2013. 216 p. <https://doi.org/10.4324/9780203154533>.

17. Fukuyama F. *The origins of political order: from prehuman times to the French revolution*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011. 608 p.

18. Friedman T. *The world is flat: a brief history of the twenty-first century*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2005. 488 p. <https://doi.org/10.2307/40204208>.

19. Chomsky N. *Hegemony or survival: America's quest for global dominance*. New York: Macmillan, 2003. 304 p. <https://doi.org/10.2307/4614867>.

20. Williamson J. Globalization and the great divergence: terms of trade booms, volatility and the poor periphery, 1782–1913. *European Review of Economic History*. 2008. Vol. 12. Is. 3. Pp. 355–391. <https://doi.org/10.1017/S136149160800230X>.

21. Escobar A. *Encountering development: the making and unmaking of the third world*. Princeton: PU Press, 2011. 344 p. <https://doi.org/10.2307/3034652>.

22. Wade R. Emerging world order? From multipolarity to multilateralism in the G20, the World Bank, and the IMF. *Politics & Society*. 2011. Vol. 39. Is. 3. Pp. 347–378. <https://doi.org/10.1177/0032329211415503>.

23. Adler-Nissen R., Galpin C., Rosamond B. Performing Brexit: how a post-Brexit world is imagined outside the United Kingdom. *The British Journal of Politics and International Relations*. 2017. Vol. 19. Is. 3. Pp. 573–591. <https://doi.org/10.1177/1369148117711092>.
24. Buzan B., Little R. International systems in world history. Oxford: Oxford University Press, 2000. 472 p.
25. Pezzuto I. Turning globalization 4.0 into a real and sustainable success for all stakeholders. *Journal of Governance and Regulation*. 2019. Vol. 4. Pp. 8–18. https://doi.org/10.22495/jgr_v8_i1_p1.
26. Xinbo W. China in search of a liberal partnership international order. *International Affairs*. 2018. Vol. 94. Is. 5. Pp. 995–1018. <https://doi.org/10.1093/ia/iyy141>.
27. Saad-Filho A. Growth, poverty and inequality: from Washington consensus to inclusive growth. New York: UN-DESA, 2010. 22 p. URL: <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2020/08/1597341752.0397.pdf>.
28. Amadi N., Nyenke C. Washington and post-Washington consensus growth policies: practice and impacts on the Nigerian economy. *Advance Journal of Education and Social Sciences*. 2019. Vol. 4. Is. 5. Pp. 16–25. URL: <https://aspjournals.org/ajess/index.php/ajess/article/download/10/7>.
29. Rodrik D. Goodbye Washington consensus, hello Washington confusion? A review of the World Bank's «Economic growth in the 1990s: learning from a decade of reform». *Journal of Economic Literature*. 2006. Vol. 44. Pp. 973–987. <https://doi.org/10.1257/jel.44.4.973>.

References

1. Tkalenko, S. (2010). New international economic order and economic security. *Visnyk of TNEU*, 4, 121–128. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/213>.
2. Kulakovskiy, K. (2016). Civilizational parameters of the international economic order. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: Economic Sciences*, 19(2), 13–18. Available at: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_17/2/8.pdf.
3. Chala, V. (2023). Formation of global environmental policy: principles and regulatory priorities. *Economy and Society*, 48, 1–9. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-85>.
4. Antonyuk, L., Ilnytskyy, D., & Sevastyuk, A. (Eds.) (2021). *Tsyfrova ekonomika: vplyv informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii na liudskyy kapital ta formuvannia kompetentnosti maibutnoho* [Digital economy: the impact of information and communication technologies on human capital and the formation of future competencies]. Kyiv, KNEU. Available at: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/36436>.
5. Revenko, A. (2022). Conceptual principles of implementation of global

economic justice in the 21st century. *International Relations: Theoretical and Practical Aspects*, 9, 141–155. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.9.2022.265456>.

6. Marchuk, V. (2015). Evolution of the understanding of the concept of international order by epistemological communities. *Gilea: Scientific Bulletin*, 101, 427–432. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_101_115.

7. Bulatova, O., Panchenko, V., & Ivashchenko, O. (2023). Megatrends of international economic development and challenges of economic security: the potential of managing the policy of sustainability and countering risks. *Modeling the Development of the Economic Systems*, 2, 215–222. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-29>.

8. Yuriy, S., & Saveliev, E. (2009). The new world economic order: history, theory, directions of formation. *Journal of European Economy*, 8(4), 353–370. Available at: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/download/235/236>.

9. Bulatova, O., Kozak, Yu., Kozyuk, V., Komar, N., Kravchuk, N., Kryvov, V., & Yuriy, S. (2014). *Novyi svitovyi ekonomichnyi poriadok ta hlobalni vyklyky dlia Ukrainy* [The new world economic order and global challenges for Ukraine], eds. A. Krysovaty, E. Saveliev. Ternopil, TNEU. Available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/686>.

10. Kolinets, L. (2017). Theoretical concepts of the world financial order. *Intellect XXI*, 2, 27–32. Available at: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2017/2017_2/2_2017.pdf.

11. Kovtonyuk, K. (2015). The new international economic order: current state and prospects for its development. *Scientific Notes of KROC University. Series: Economy*, 40, 92–97.

12. Kissinger, H. (2015). *World order*. New York, Penguin Books. Available at: <https://www.penguin.co.uk/books/266993/world-order-by-henry-kissinger/9780241004272>.

13. Brzezinski, Z., Scowcroft, B., & Ignatius, D. (2008). *America and the world: conversations on the future of American foreign policy*. New York, Basic Books.

14. Davies, T. (2024). World order transformation from the grassroots: global south social movements and the transcendence of established approaches to international change. *International Political Sociology*, 18(1), olad023. <https://doi.org/10.1093/ips/olad023>.

15. Dalio, R. (2021). *Principles for dealing with the changing world order: why nations succeed or fail*. New York, Simon and Schuster.

16. Drainville, A. C. (2013). *A history of world order and resistance: the making and unmaking of global subjects*. London, Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203154533>.

17. Fukuyama, F. (2011). *The origins of political order: from prehuman times to the French Revolution*. New York, Farrar, Straus and Giroux.

18. Friedman, T. (2005). *The world is flat: a brief history of the twenty-first century*. New York, Farrar, Straus and Giroux. <https://doi.org/10.2307/40204208>.

19. Chomsky, N. (2003). *Hegemony or survival: America's quest for global dominance*. New York, Macmillan. <https://doi.org/10.2307/4614867>.
20. Williamson, J. (2008). Globalization and the great divergence: terms of trade booms, volatility and the poor periphery, 1782–1913. *European Review of Economic History*, 12(3), 355–391. <https://doi.org/10.1017/S136149160800230X>.
21. Escobar, A. (2011). *Encountering development: the making and unmaking of the third world*. Princeton, PU Press. <https://doi.org/10.2307/3034652>.
22. Wade, R. (2011). Emerging world order? From multipolarity to multilateralism in the G20, the World Bank, and the IMF. *Politics & Society*, 39(3), 347–378. <https://doi.org/10.1177/0032329211415503>.
23. Adler-Nissen, R., Galpin, C., & Rosamond, B. (2017). Performing Brexit: how a post-Brexit world is imagined outside the United Kingdom. *The British Journal of Politics and International Relations*, 19(3), 573–591. <https://doi.org/10.1177/1369148117711092>.
24. Buzan, B., & Little, R. (2000). *International systems in world history*. Oxford, Oxford University Press.
25. Pezzuto, I. (2019). Turning globalization 4.0 into a real and sustainable success for all stakeholders. *Journal of Governance and Regulation*, 4, 8–18. https://doi.org/10.22495/jgr_v8_i1_p1.
26. Xinbo, W. (2018). China in search of a liberal partnership international order. *International affairs*, 94(5), 995–1018. <https://doi.org/10.1093/ia/iiy141>.
27. Saad-Filho, A. (2010). *Growth, poverty and inequality: from Washington consensus to inclusive growth*. New York, UN-DESA. Available at: <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2020/08/1597341752.0397.pdf>.
28. Amadi, N., & Nyenke, C. (2019). Washington and post-Washington consensus growth policies: practice and impacts on the Nigerian economy. *Advance Journal of Education and Social Sciences*, 4(5), 16–25. Available at: <https://aspjournals.org/ajess/index.php/ajess/article/download/10/7>.
29. Rodrik, D. (2006). Goodbye Washington consensus, hello Washington confusion? A review of the World Bank's "Economic growth in the 1990s: learning from a decade of reform". *Journal of Economic Literature*, 44, 973–987. <https://doi.org/10.1257/jel.44.4.973>.